

افزایش مداخله روسیه
در خاور میانه

خاورمیانه در حال تجربه کردن سطحی از درگیری است که در چندین دهه گذشته بی سابقه بوده. تشدید درگیری با حملات حماس در هفتم اکتبر ۲۰۲۲ به اسرائیل آغاز شد و حالا دارد به یک سالگی اش نزدیک می‌شود. اتفاقی که حالا کمتر شبیه یک جراحی و بیشتر شبیه یک آغاز مرحله جدید در تاریخ منطقه است.

سال‌هاست که روسیه به دنبال حفظ فاصله خود از رخدادهای خاورمیانه بوده و کانال‌های ارتباطی خود را با تمام طرفین حفظ کرده است. اما حالا واقعیت جدیدی که پس از هفتم اکتبر شکل گرفته این مسئله را دشوارتر کرده است. حمله تمام‌عیار روسیه به اوکراین باعث شد تا مسکو روابط گرم‌تری با ایران پیدا کند که نگرانی‌های شدیدی را در ایالات متحده و اسرائیل ایجاد کرده است. این نگرانی با رویارویی آمریکا و روسیه تشدید شده است که مسکو را بیشتر از قبل به تهران نزدیک‌تر کرده. حتی اگر روسیه بخواهد نقش موازنه‌گری را در خاورمیانه بازی کند، قدرت‌های منطقه‌ای به‌طور فزاینده‌ای معتقدند که روسیه سوگیری دارد و آنها هم طبق آن عمل می‌کنند.

روابط عمیق مسکو با تهران از زمان شروع جنگ با اوکراین قابل مشاهده بوده است. در بیانیه‌های رسمی، روسیه اغلب مقابل اسرائیل طرف ایران را گرفته است در حالی که در سوریه، هر دو طرف برای فشار بر آمریکا با یکدیگر همکاری می‌کنند. جت‌های روسی به‌طور خطرناکی نزدیک به جت‌های آمریکایی مانور می‌دهند و گروه‌های ایرانی به داری‌های آمریکایی زمین حمله می‌کنند.

با این وجود، روسیه برای عبور از نقش قبلی خود به‌عنوان میانجی عمل‌ها ندارد. حتی با اینکه دیگر هیچ دیالوگی میان مسکو و واشنگتن برقرار نیست، مسکو همچنان تلاش می‌کند با دیگر قدرت‌ها صحبت کند، حتی اسرائیل. این موضوع کاملاً منطقی است: بالاخره، یک ضربه تمام می‌تواند به اقدام تلافی‌جویانه اسرائیل منجر شود که می‌تواند شامل ارسال سلاح به اوکراین باشد. با این حال با گذشت زمان، تعمیق همکاری‌ها با ایران ادعای بی‌طرفی را برای روسیه سخت‌تر خواهد کرد.

حتی اگر روسیه و ایران برنامه‌ای برای ورود به ائتلاف نظامی کامل را نداشته باشند، مسکو از تجهیزات و فناوری ایرانی با موفقیت استفاده کرده است. ژنرال‌های روسی ناگهان از آموزش دهندگان به هم‌تایان ایرانی خود به شاگردان آنها تبدیل شدند. در نتیجه، مسکو به‌دنبال فروش تجهیزات نظامی مدرن به تهران بوده و رخدادهای خاورمیانه به این معنی است که ایران بیشتر و بیشتر به آنچه روسیه پیشنهاد می‌دهد، علاقه‌مند است.

اسرائیل، دشمن ایران، قدرتمندترین نیروهایی در منطقه دارد. در درگیری‌ها، اسرائیل به‌دنبال کنترل حریم‌های هوایی آسمان‌ها و استفاده از نیروی هوایی راه‌مهم‌ترین توانایی عملاتی خود می‌داند. این علاوه بر قدرت ارتش آمریکا است که امنیت اسرائیل را تضمین می‌کند. مهم‌ترین نکته این است که روسیه هم اکنون برای ایران تجهیزات نظامی می‌فرستد. در این لحظه حجم مرسولات به شرایط اوکراین محدود شده است. اما اگر شدت درگیری در اوکراین کاهش پیدا کند یا اگر آتش‌بسی رخ دهد، مسکو می‌تواند جت‌های جدید و موشک‌هایش را به تهران ارسال کند. از دیدگاه آمریکا و اسرائیل، چنین سناریویی احتمال بسیار کمی دارد. انتشار اطلاعات محرمانه از کرملین نشان می‌دهد که روسیه قصد دارد به گروه‌های نیابتی ایران برای هدف قرار دادن نیروهای آمریکایی کمک کند. منطق کرملین بر این است که از زمانی که تجهیزات نظامی آمریکا علیه نیروهای تسلیحاتی روسیه در اوکراین استفاده می‌شود، روسیه هم این حق را دارد تا به هر کسی که علیه واشنگتن مبارزه می‌کند، تسلیحات ارسال کند.

این موضوع لزوماً شرایط را روی زمین تغییر نمی‌دهد. به‌طور مثال حماس به‌طور مرتب از تسلیحات روسی استفاده می‌کند و این موضوع منجر به فروپاشی روابط روسیه و اسرائیل نشده است.

مخالفت جدی عربستان سعودی باعث شد روسیه از ارسال تسلیحات به حوثی‌ها در یمن ممانعت کند. اما احتمالاً در مورد ارسال تسلیحات به شبه‌نظامیان شیعی در عراق، نیروهای لبنانی یا گروه‌های مسلح در سوریه اعتراض بسیار کمتری وجود خواهد داشت.

در نتیجه پای روسیه بیشتر و بیشتر وارد درگیری‌های خاورمیانه شده است. برخی می‌گویند که این موضوع تاثیر کمی بر موازنه قدرت دارد.

مجید محمدشریفی

استادیار گروه روابط بین‌الملل
دانشگاه خوارزمی

با ورود نیروهای اوکراینی به خاک روسیه در منطقه کورسک در ۶ اوت که اولین نفوذ به خاک این کشور پس از جنگ جهانی دوم است، به نظر می‌رسد چهره جنگ در حال دگرگونی است. با ورود نیروهای زمینی ارتش اوکراین به خاک روسیه، دولت محلی در منطقه کورسک وضعیت فوق‌العاده اعلام کرد. پس از ماه‌ها شکست و از دست دادن سرزمین، اوکراین در هفته گذشته با حمله‌ای غافلگیرکننده به خاک روسیه، تاکتیک جنگی خود را تغییر داد؛ تحولی که رهبران روسیه را نیز غافلگیر کرد. پیش از این و در اولین ماه‌های جنگ، اوکراین توانسته بود با حمله هوایی، پالایشگاه‌های نفت و فرودگاه‌های روسیه را با پهپاد بمباران کند. افزون بر این، دو حمله کوچکتر از سوی گروه‌های تبعیدی روسیه که از حمایت ارتش اوکراین برخوردار بودند با پاسخ سریع روسیه دفع شده بود. اما پس از آن تا پیش از هفته گذشته، نیروهای اوکراینی وارد خاک روسیه نشده بودند. این‌بار نیروهای اوکراینی به راحتی وارد مرزهای روسیه عبور و ده‌ها مایل در خاک این کشور پیشروی کردند. نیروها و خودروهای زرهی اوکراینی با حمله‌ای با پاک‌سازی مسیرهای مین‌گذاری شده مرز روسیه را شکسته و وارد خاک این کشور شدند. تنها نتی چند از سربازان و مرزبانان روسی با این حمله مقابله کردند.

این عملیات در سکویتی محض و کاملاً مخفیانه انجام شد. برای انجام این عملیات تجهیزات نظامی اوکراین بدون اینکه گزارشی درباره آن‌ها وجود داشته باشد به منطقه منتقل شده بودند. درختان تنومند و جنگل‌های بلوط این منطقه، امکان استتار نیروها و تجهیزات را فراهم کرده بود. نیروهای اوکراینی نیز در ظاهر و تحت عنوان انجام آموزش‌های نظامی به منطقه اعزام شده بودند. تا زمان آغاز عملیات، سربازان اوکراینی خارج از پایگاه‌های خود در خانه‌های متروکه روستاها ساکن شده بودند.

این عملیات آنچنان محرمانه بوده که به گفته یکی از فرماندهان نظامی اوکراین، تنها در آخرین لحظات شرح چگونگی انجام آن به اطلاع افسران ارشد رسیده است. براساس گزارش‌ها، فرمانده عملیات، افسران زیرمجموعه خود را برای برگزاری جلسه‌ای در کنار جاده فرامی‌خواند و عملیات را برای آنان شرح می‌دهد: «باید به روسیه حمله کنید». تنها سه روز قبل از حمله، افسران ارشد از آن مطلع می‌شوند، به سربازان اوکراینی نیز تنها یک روز قبل از عملیات، شرح حمله اطلاع داده می‌شود. به گفته این فرمانده اوکراینی تمامی این اقدامات بدان سبب انجام شد که ایده ورود به خاک روسیه برای بسیاری از نظامیان ناممکن به نظر می‌رسید. برای تمامی افرادی که از حمله مطلع شده بودند، محدودیت‌های فراوانی اعمال شد. البته افسران، تلفن‌های همراه سربازان را ضبط نکردند، زیرا اطمینان داشتند که آنان راز انجام عملیات را حفظ خواهند کرد. استراتژی این بود که نیروهای اوکراینی به سرعت از خطوط دفاعی مرزی عبور کنند، جاده‌ها را کنترل و ضد حملات روسیه را دفع کنند و با بهره‌گیری از چشم‌انداز طبیعی این بخش از روسیه که متشکل از باتلاق‌ها و دریاچه‌ها است، فرصت‌های نیروهای روسی برای حرکت در مسیرهایی خارج از جاده اصلی را محدود کنند.

محرمانه بودن عملیات اوکراین تغییری بسیار مهم بود. به دنبال شکست ضد حمله اوکراین در سال گذشته که مقامات کی‌یف انجام آن را از چندین ماه قبل وعده داده بودند، یک مؤسسه تحقیقاتی وابسته به وزارت دفاع، بر آن شد تا عملیات‌های نظامی موفق در جنگ جهانی اول، جنگ جهانی دوم، جنگ‌های اعراب و اسرائیل و سایر درگیری‌ها را مطالعه کند. یافته‌های پژوهش نشان داد که در تمامی این عملیات‌های موفق، یک اصل مشترک وجود داشته است: سکوت رهبران سیاسی تا تحقق هدف. این بار رهبران اوکراین برای اعلام حمله به روسیه، تا لحظه‌ای آخر سکوت کردند. به گفته یکی از کارشناسان نظامی، «به اشتراک گذاشتن جزئیات، اظهارنظر و رجز خوانی تنها برای بعد از انجام عملیات مناسب هستند». رومن کوستنکو، دبیر کمیته دفاع و اطلاعات در پارلمان اوکراین در مصاحبه‌ای، غافلگیری را عاملی مهم در موفقیت این عملیات دانست. وی تصریح کرد: «بی‌تردید روسیه برای این عملیات آماده نبود و غافلگیر شد. این امر در جنگ‌های مدرن پدیده‌ای نادر است. اوکراین باید در هر جایی که شرایط مساعد است، چه در روسیه و چه در امتداد خط مقدم در داخل کشور، بچنگد. آمادگی ما برای انجام چنین عملاتی در هر نقطه‌ای روسیه را ناچار خواهد کرد که برای پاسخ، نیرو اعزام کند.» ایوان کریچفسکی، تحلیل‌گر مسائل نظامی نیز معتقد است: «سکوت مقامات اوکراین از دلایل موفقیت این عملیات بود. وقتی خودمان نمی‌دانیم قرار است چه اتفاقی رخ دهد، برای دشمن این وضعیت مبهم‌تر است.»

البته این پنهان‌کاری بدون هزینه نیز نبود. با انجام این عملیات و آگاهی مقامات نظامی روسیه از آن، حملات به روستاهای مرزی اوکراین آغاز شد و مقامات کی‌یف به سبب همین پنهان‌کاری نتوانسته بودند روستاها را تخلیه کنند. در این عملیات، تعدادی از نیروهای روسی نیز به اسارت درآمدند. به گفته فرمانده اوکراینی، «این حمله ضربه‌ای مهلک به اقتدار نظامی روسیه بود. اکنون ما یک منطقه حائل را ایجاد کرده‌ایم.»

با وجود این و با گذشت یک هفته از انجام عملیات و شادی مردم اوکراین، اما همچنان اطلاعات درباره ماهیت و نتایج این اقدام ناچیز است. در واقع، عمدتاً این وبلاگ‌نویسان روسی هستند که در مورد این عملیات گزارش می‌دهند. این گزارش‌ها

چرخش در صحنه

ورود نیروهای اوکراینی به خاک روسیه باعث

را منتشر می‌کند، مدعی شد که نیروهای اوکراینی سودزا، شهر اصلی منطقه را عملات تحت کنترل کامل دارند. دیمیتری کوزنتس، تحلیلگر جنگ در لتونی، معتقد است ارتش اوکراین به وضوح در خطوط دفاع روسیه شکافی را یافته و حلقه ضعیف نیروهای روسی را به دام انداخته است. در این حمله نه نیروهای تبعیدی روسیه بلکه نیروهای اصلی اوکراین شرکت داشتند. عکس‌ها و فیلم‌های منتشرشده آنلاین و تأییدشده توسط تحلیلگران نظامی مستقل نشان می‌دهد که نیروهای اوکراینی ایستگاه اندازه‌گیری خط لوله صادرات گاز طبیعی روسیه به اروپا که به‌رغم جنگ همچنان فعال است را در کنترل خود دارند. به نظر می‌رسد به‌رغم ادعاهای اخیر درباره استقرار نیروهای روسی و تثبیت وضعیت مرزها، نیروهای اوکراینی در حال پیشروی بیشتر در داخل استان کورسک هستند.

وبلاگ‌نویسان روسی در ۱۱ اوت ادعا کردند که عملیات‌های تهاجمی اوکراین در استان کورسک کاهش یافته است، با وجود این، یک وبلاگ‌نویس برجسته این ادعاها را در ۱۲ اوت رد کرد و مدعی شد نیروهای روسی به سبب ضعف فرماندهی تا تثبیت وضعیت منطقه فاصله دارند. بنا بر گزارش‌ها، نیروهای اوکراینی حملات جدیدی را به استان کورسک غربی در نزدیکی اسلوبودکا-ایوانوفکا (در شمال غرب و دو کیلومتری مرز)، تتکینو (جنوب اسلوبودکا-ایوانوفکا) و گوردیفکا، اوسینکا، ویکتوروفکا (در امتداد مرز و جنوب کره‌نو) آغاز کرده‌اند. این منابع روسی مدعی شدند نیروهای اوکراینی اسلوبودکا-ایوانوفکا، اوسینووکا و ویکتوروفکا را تصرف کرده‌اند و همچنان به پیشروی خود ادامه می‌دهند. البته تمام درگیری‌ها در این تهاجم به سود اوکراین نبوده است، می‌توان خودروهای زرهی آسیدید MaxPro ساخت آمریکا را دید که در حال بازگرداندن به اوکراین هستند. در کنار جاده خانه‌های ویرانی را می‌توان مشاهده کرد که نشان‌دهنده پاسخ‌هایی روسیه به تهاجم اوکراین است. با انجام این پیشروی‌ها اکنون لحن سخنان مقامات اوکراین نیز تغییر کرده است: اگر مسکو «صلح عادلانه» (paix juste) را بپذیرد، حمله اوکراین به خاک روسیه متوقف خواهد شد. سخنگوی وزارت خارجه اوکراین در کنفرانس مطبوعاتی، با لحنی شبیه به هشدار تصریح کرد: «هر چه روسیه زودتر با برقراری صلح عادلانه موافقت کند (...)، تهاجم نیروهای دفاعی اوکراین به خاک روسیه زودتر متوقف خواهد شد.» کی‌یف مدعی است که اکنون ۱۰۰۰ کیلومتر مربع از خاک روسیه را تحت کنترل دارد.

را نمی‌توان به‌طور مستقل تأیید کرد؛ اما براساس داده‌های موجود، نیروهای اوکراینی حدود ۲۰ کیلومتر به داخل خاک روسیه پیشروی کرده‌اند. گرچه مایکل کافمن، تحلیلگر نظامی آمریکایی، درباره این اطلاعات همچنان تردید دارد. وی مطمئن نیست که نیروهای اوکراینی کنترل منطقه را در اختیار گرفته باشند. به گفته کافمن، هنوز برای رسیدن به چنین موفقیتی کمی زود است. «مشخص نیست ارتش چه چیزی را کنترل کرده و قصد دارد چه چیزی را حفظ کند. قطعاً پیشروی‌هایی انجام داده‌اند. آنها از مرز روسیه گذشته و سربازان روسی را اسیر کرده‌اند. نمی‌دانیم چند نفر هستند، اما به احتمال زیاد صدها نفر را شامل می‌شود.» فرمانده نیروهای اوکراینی نیز در گزارش خود به ولودیمیر زلنسکی مدعی شد که نیروهای این کشور، ۲۹۰ مایل از منطقه کورسک روسیه در جنوب شرقی را در اختیار گرفته‌اند.

اوکراین از زمان بازپس‌گیری منطقه خرسون در جنوب این کشور در نوامبر ۲۰۲۲، چنین پیشروی‌ای را تجربه نکرده بود. پیش از این و در ماه مه، روسیه با اعزام نیرو به آن سوی مرز در منطقه شمال خاریف، اوکراین را غافلگیر کرده بود. در منطقه دونباس، نیروهای اوکراینی در حال عقب‌نشینی هستند و نیروهای روسیه همچنان در شهر استراتژیک جاسیف یار و مسیرهای کوستیانیتینووکا و پوکروفسک در حال نبرد هستند. حمله به منطقه کورسک، سومین حمله زمینی مهم اوکراین به خاک روسیه از زمان آغاز جنگ در بیش از دو سال گذشته است؛ اما تصاویر و اطلاعات گویای آن است که در مقایسه با موارد پیشین، این عملیات بسیار بزرگتر است. تعداد نیروهای اوکراینی که در این عملیات شرکت کرده‌اند همچنان محل بحث است. در شبکه‌های اجتماعی، حضور حداقل چهار تیپ اوکراینی، از جمله دو چترباز و نیروهای نخبه نشان داده شده است. یک مقام ارشد اوکراینی به خبرگزاری فرانسه گفت که هزاران سرباز اوکراینی در این عملیات شرکت کردند. ما بهترین و آماده‌ترین نیروها را به ضعیف‌ترین نقطه مرزهای روسیه فرستادیم. برخی تحلیلگران بر این باورند که اوکراین به سبب فشار فراوان در مرزهای شرقی خود، صدها نفر نیرو را به روسیه اعزام کرده است. به گفته والری گراسیموف، رئیس ستاد کل ارتش روسیه، اوکراین بیش از ۱۰۰۰ نیرو را در منطقه مستقر کرده است. به‌رغم ادعاهای مقامات دفاعی روسیه مبنی بر عقب‌راندن سربازان اوکراینی، یک وبلاگ‌نویس برجسته نظامی روسی که با نام ریبار مطالب خود

